

Erfgoed Brussel

38

Lente 2025

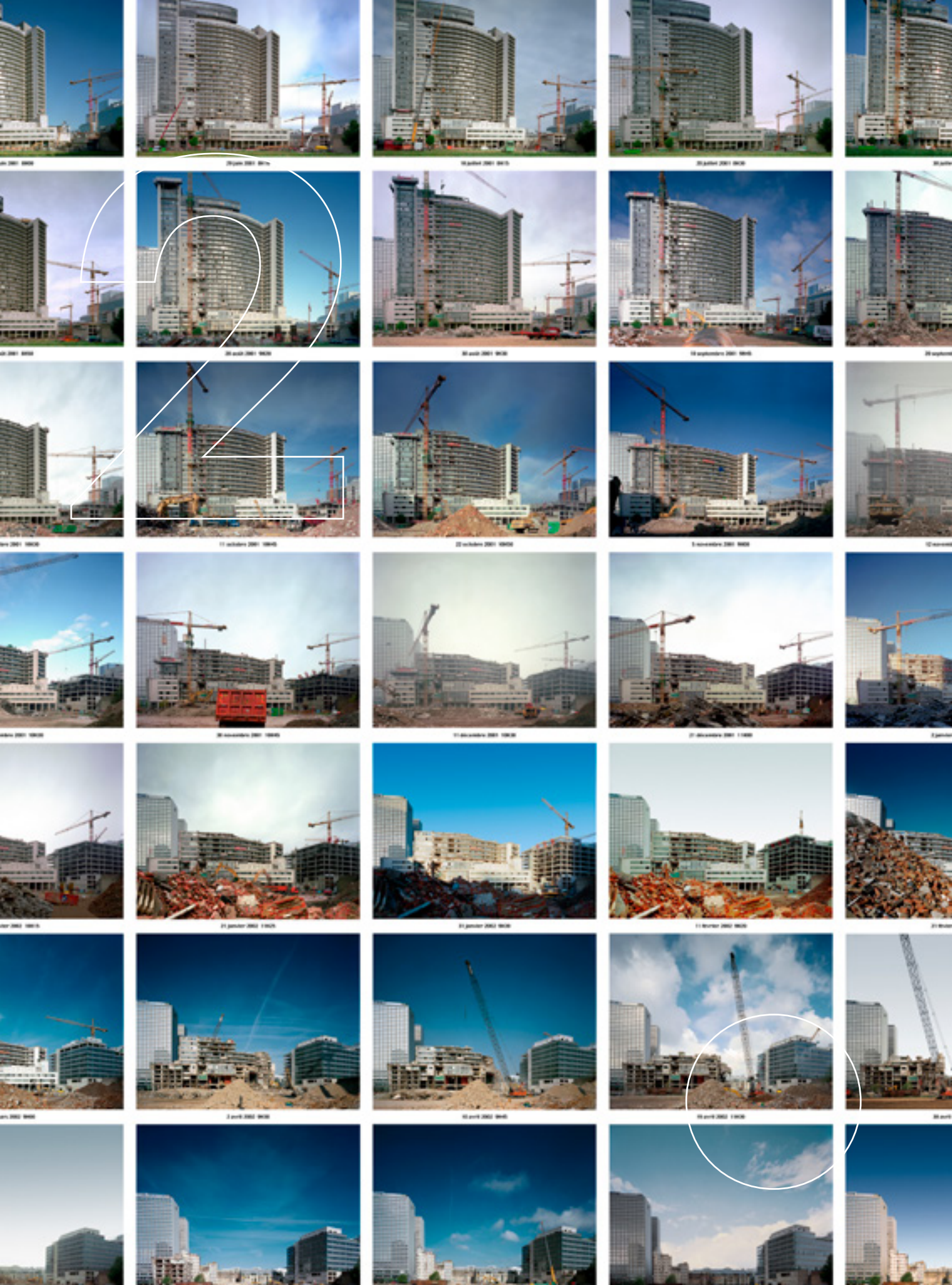
U

urban.brussels

Dossier

FOCUS
1939–99

01 juillet 2001 09:00

02 juillet 2001 09:00

03 juillet 2001 09:00

04 juillet 2001 09:00

05 juillet 2001 09:00

06 juillet 2001 09:00

07 juillet 2001 09:00

08 juillet 2001 09:00

09 juillet 2001 09:00

10 juillet 2001 09:00

11 juillet 2001 09:00

12 juillet 2001 09:00

13 juillet 2001 09:00

14 juillet 2001 09:00

15 juillet 2001 09:00

16 juillet 2001 09:00

17 juillet 2001 09:00

18 juillet 2001 09:00

19 juillet 2001 09:00

20 juillet 2001 09:00

21 juillet 2001 09:00

22 juillet 2001 09:00

23 juillet 2001 09:00

24 juillet 2001 09:00

25 juillet 2001 09:00

26 juillet 2001 09:00

27 juillet 2001 09:00

28 juillet 2001 09:00

29 juillet 2001 09:00

30 juillet 2001 09:00

31 juillet 2001 09:00

01 août 2001 09:00

02 août 2001 09:00

03 août 2001 09:00

04 août 2001 09:00

05 août 2001 09:00

06 août 2001 09:00

07 août 2001 09:00

08 août 2001 09:00

09 août 2001 09:00

10 août 2001 09:00

11 août 2001 09:00

12 août 2001 09:00

13 août 2001 09:00

14 août 2001 09:00

15 août 2001 09:00

16 août 2001 09:00

17 août 2001 09:00

18 août 2001 09:00

19 août 2001 09:00

20 août 2001 09:00

21 août 2001 09:00

22 août 2001 09:00

23 août 2001 09:00

24 août 2001 09:00

25 août 2001 09:00

26 août 2001 09:00

27 août 2001 09:00

28 août 2001 09:00

29 août 2001 09:00

30 août 2001 09:00

31 août 2001 09:00

01 septembre 2001 09:00

02 septembre 2001 09:00

03 septembre 2001 09:00

04 septembre 2001 09:00

05 septembre 2001 09:00

06 septembre 2001 09:00

07 septembre 2001 09:00

08 septembre 2001 09:00

09 septembre 2001 09:00

10 septembre 2001 09:00

11 septembre 2001 09:00

12 septembre 2001 09:00

13 septembre 2001 09:00

14 septembre 2001 09:00

15 septembre 2001 09:00

16 septembre 2001 09:00

17 septembre 2001 09:00

18 septembre 2001 09:00

19 septembre 2001 09:00

20 septembre 2001 09:00

21 septembre 2001 09:00

22 septembre 2001 09:00

23 septembre 2001 09:00

24 septembre 2001 09:00

25 septembre 2001 09:00

26 septembre 2001 09:00

27 septembre 2001 09:00

28 septembre 2001 09:00

29 septembre 2001 09:00

30 septembre 2001 09:00

01 octobre 2001 09:00

02 octobre 2001 09:00

03 octobre 2001 09:00

04 octobre 2001 09:00

05 octobre 2001 09:00

06 octobre 2001 09:00

07 octobre 2001 09:00

08 octobre 2001 09:00

09 octobre 2001 09:00

10 octobre 2001 09:00

11 octobre 2001 09:00

12 octobre 2001 09:00

13 octobre 2001 09:00

14 octobre 2001 09:00

15 octobre 2001 09:00

16 octobre 2001 09:00

17 octobre 2001 09:00

18 octobre 2001 09:00

19 octobre 2001 09:00

20 octobre 2001 09:00

21 octobre 2001 09:00

22 octobre 2001 09:00

23 octobre 2001 09:00

24 octobre 2001 09:00

25 octobre 2001 09:00

26 octobre 2001 09:00

27 octobre 2001 09:00

28 octobre 2001 09:00

29 octobre 2001 09:00

30 octobre 2001 09:00

31 octobre 2001 09:00

01 novembre 2001 09:00

02 novembre 2001 09:00

03 novembre 2001 09:00

04 novembre 2001 09:00

05 novembre 2001 09:00

06 novembre 2001 09:00

07 novembre 2001 09:00

08 novembre 2001 09:00

09 novembre 2001 09:00

10 novembre 2001 09:00

11 novembre 2001 09:00

12 novembre 2001 09:00

13 novembre 2001 09:00

14 novembre 2001 09:00

15 novembre 2001 09:00

16 novembre 2001 09:00

17 novembre 2001 09:00

18 novembre 2001 09:00

19 novembre 2001 09:00

20 novembre 2001 09:00

21 novembre 2001 09:00

22 novembre 2001 09:00

23 novembre 2001 09:00

24 novembre 2001 09:00

25 novembre 2001 09:00

26 novembre 2001 09:00

27 novembre 2001 09:00

28 novembre 2001 09:00

29 novembre 2001 09:00

30 novembre 2001 09:00

01 décembre 2001 09:00

02 décembre 2001 09:00

03 décembre 2001 09:00

04 décembre 2001 09:00

05 décembre 2001 09:00

06 décembre 2001 09:00

07 décembre 2001 09:00

08 décembre 2001 09:00

09 décembre 2001 09:00

10 décembre 2001 09:00

11 décembre 2001 09:00

12 décembre 2001 09:00

13 décembre 2001 09:00

14 décembre 2001 09:00

15 décembre 2001 09:00

16 décembre 2001 09:00

17 décembre 2001 09:00

18 décembre 2001 09:00

19 décembre 2001 09:00

20 décembre 2001 09:00

21 décembre 2001 09:00

22 décembre 2001 09:00

23 décembre 2001 09:00

24 décembre 2001 09:00

25 décembre 2001 09:00

26 décembre 2001 09:00

27 décembre 2001 09:00

28 décembre 2001 09:00

29 décembre 2001 09:00

30 décembre 2001 09:00

31 décembre 2001 09:00

01 janvier 2002 09:00

02 janvier 2002 09:00

03 janvier 2002 09:00

04 janvier 2002 09:00

05 janvier 2002 09:00

06 janvier 2002 09:00

07 janvier 2002 09:00

08 janvier 2002 09:00

09 janvier 2002 09:00

10 janvier 2002 09:00

11 janvier 2002 09:00

12 janvier 2002 09:00

13 janvier 2002 09:00

14 janvier 2002 09:00

15 janvier 2002 09:00

16 janvier 2002 09:00

17 janvier 2002 09:00

18 janvier 2002 09:00

19 janvier 2002 09:00

20 janvier 2002 09:00

21 janvier 2002 09:00

22 janvier 2002 09:00

23 janvier 2002 09:00

24 janvier 2002 09:00

25 janvier 2002 09:00

26 janvier 2002 09:00

27 janvier 2002 09:00

28 janvier 2002 09:00

29 janvier 2002 09:00

30 janvier 2002 09:00

31 janvier 2002 09:00

01 février 2002 09:00

02 février 2002 09:00

03 février 2002 09:00

04 février 2002 09:00

05 février 2002 09:00

06 février 2002 09:00

07 février 2002 09:00

08 février 2002 09:00

09 février 2002 09:00

10 février 2002 09:00

11 février 2002 09:00

12 février 2002 09:00

13 février 2002 09:00

14 février 2002 09:00

15 février 2002 09:00

16 février 2002 09:00

17 février 2002 09:00

18 février 2002 09:00

19 février 2002 09:00

20 février 2002 09:00

21 février 2002 09:00

22 février 2002 09:00

23 février 2002 09:00

24 février 2002 09:00

25 février 2002 09:00

26 février 2002 09:00

27 février 2002 09:00

28 février 2002 09:00

29 février 2002 09:00

01 mars 2002 09:00

02 mars 2002 09:00

03 mars 2002 09:00

04 mars 2002 09:00

05 mars 2002 09:00

06 mars 2002 09:00

07 mars 2002 09:00

De valorisatie van het recente erfgoed van Brussel

Dagelijks beheer

MICHÈLE KREUTZ

COÖRDINATRICE CEL OVERLEGCOMMISSIES
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED, URBAN.BRUSSELS

NVDR

Een van de opdrachten van de Directie Cultureel Erfgoed¹ van Urban bestaat erin om het Brusselse erfgoed, zowel oud als meer recent, te behouden.

In de loop der tijden zijn er wettelijke maatregelen en procedures ingevoerd die het mogelijk maken om deze opdracht uit te voeren. Dit artikel belicht de specifieke kenmerken en uitdagingen die vandaag gepaard gaan met het beheer en de valorisatie van recent erfgoed. Om een beeld te schetsen van dit dagelijks beheer zullen we eerst het kader voorstellen van de overlegcommissies, de laatste fase in de aanvraagprocedure van een stedenbouwkundige vergunning voordat de beslissing wordt genomen door de uitreikende overheid, waarna we ingaan op de projectvergadering, een ander wettelijk overleginstrument dat aan de eigenlijke procedure voorafgaat.

In het tweede deel wordt aan de hand van een reeks casestudy's geïllustreerd hoe de herbestemming van recent erfgoed wordt benaderd met het oog op behoud en valorisatie, terwijl tegelijkertijd tegemoet wordt gekomen aan hedendaagse en toekomstige behoeften.

De afbraak van de voormalige Rogier- of Martinitoren, gefotografeerd om de 10 dagen tussen 19/06/2001 en 27/06/2002 (© Marie-Françoise Plissart, 2001-02).

Een korte geschiedenis van de vrijwaring van erfgoed in het Brussels gewest

Voor de eerste erkenning van erfgoed moeten we teruggaan naar 7 augustus 1931, toen in België de eerste wet op de bescherming van het erfgoed van kracht werd. Op dat moment had enkel de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen de bevoegdheid om te beslissen of er al dan niet een procedure kon worden gestart, en dit enkel voor gebouwen van nationaal belang.

Gebouwen uit de 19de eeuw kwamen voor het eerst onder de aandacht van de Brusselse agglomeratie in 1974-1976, toen de vzw Sint-Lukasarchief de opdracht kreeg om een urgentie-inventaris op te maken van het Brusselse stedenbouwkundige en architecturale erfgoed. Deze analytische inventaris biedt voor het eerst een globaal beeld van het erfgoed in het gewest, maar is onvolledig omdat hij hoofdzakelijk beperkt blijft tot architectuur uit de 19de eeuw, die destijds weinig gewaardeerd werd en daarom bedreigd was.

Om de inventaris te vervolledigen en specifieker te maken, bestellen de overheidsinstanties vanaf de jaren 1980 af en toe verschillende thematische inventarissen, met name gericht op industriële architectuur, bioscoopzalen en hedendaags erfgoed.

Pas aan het einde van de jaren 1980 en het begin van de jaren 1990, na de regionalisering en het verdelen van bevoegdheden op het vlak van ruimtelijke ordening en erfgoed, werd er een echt beleid voor erfgoedvrijwaring ingevoerd.

Precies bij de oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 1989 werd ook de dienst Monumenten en Landschappen in het leven geroepen.

De ordonnanties van 1991² en 1993 definiëren afzonderlijk van elkaar de normen met betrekking tot ruimtelijke ordening en behoud van erfgoed. De ordonnantie van 4 maart 1993 breidt het begrip erfgoed uit aan de hand van een reeks criteria – historische, archeologische, artistieke, esthetische, wetenschappelijke, sociale, technische of folkloristische –, waaruit een groeiend bewustzijn van de waarde van architectuur, maar ook landschappen en archeologische overblijfselen blijkt.

Hierbij spelen verschillende elementen een rol: de wetgever definieert twee vrijwaringsmaatregelen, de bescherming en de inschrijving op de bewaarlijst, en koppelt die aan een specifieke procedure om het erkende erfgoed³ te vrijwaren, restaureren en valoriseren.

Deze elementen hebben echter enkel betrekking op uitzonderlijke goederen. Gelijklopend met deze twee maatregelen worden de studies naar de erkenning en valorisatie van alle gebouwen in Brussel, die ooit begonnen was met de urgentie-inventaris van het Sint-Lukasarchief, voortgezet.

Sinds 1993 krijgt de administratie middelen om een nieuwe campagne ter identificatie van het erfgoed uit te voeren.

Die identificatie gebeurt volgens een rigoureuze methodologie en bestrijkt alle 19 Brusselse gemeenten; een systematisch veldonderzoek wordt gevolgd door een analyse van alle gemeentelijke archieven en wordt afgerond met een nauwkeurige selectie op basis van objectieve criteria die bepalen of een item al dan niet in de inventarislijst kan worden opgenomen.

Dit werk bevestigt de selectie van goederen op de bestaande lijst, terwijl er ook nieuwe worden toegevoegd.

De ordonnantie preciseert dat de goederen die op de inventarislijst staan onderworpen zijn aan speciale maatregelen van openbaarmaking voor elke wijziging, verbouwing of sloop en daarom ook onderworpen zullen worden aan het advies van de dienst Monumenten en Landschappen in het kader van de overlegcommissies.⁴

Dankzij deze bepaling konden de vertegenwoordigers die belast waren met het behoud van erfgoed het publiek bewust maken van de bestaande architectuur en stedenbouw en konden ze de meest destructieve ingrepen tijdens de periode van 'verbrusseling' beperken.

Na een aantal opeenvolgende wijzigingen van de teksten in 2002, 2003 en 2004 werden de afzonderlijke ordonnanties met betrekking tot ruimtelijke ordening en valorisatie van het erfgoed gecoördineerd en verenigd in één tekst, het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO).

Gezien de omvang van de taak is de inventaris echter nog niet voltooid en daarom is er een overgangsmaatregel voorzien in artikel 333 van het BWRO:

'Zonder afbreuk te doen aan de met toepassing van artikel 332, § 2, van deze ordonnantie van kracht zijnde beschermingsmaatregelen die bepaald zijn door het gewestplan of het bijzonder plan van aanleg, het gewestelijk of bijzonder bestemmingsplan dat van kracht is, worden alle monumen-

De eerste officiële beschermingen in 1936 betreffen oude gebouwen, vooral kerken, zoals de kathedraal Sint-Michiël en Sint-Goedele beschermd op 15/03/1936 (verz. Belfius Bank - Académie royale de Belgique © ARB - urban.brussels).

1. De Directie Cultureel Erfgoed is belast met de tenuitvoerlegging van het gewestelijke beleid met betrekking tot het behoud van het onroerend erfgoed. Ze is een van de operationele eenheden binnen Urban.

Een van de opdrachten van het Departement Identificatie en Vrijwaring van het Bouwkundig Erfgoed bestaat erin om advies te geven over stedenbouwkundige projecten in het kader van de overlegcommissies, in samenspraak met de Directie Stedenbouw.

2. De ordonnantie van 1991 houdende organisatie van de planning en de stedenbouw.

3. Het gaat hier om erfgoed waarover de regering beslissingen heeft genomen.

4. Hoewel de Overlegcommissie al bestaat sinds 1979 (Koninklijk Besluit van 5 november 1979; art. 14 tot 29), duurde het tot de ordonnantie houdende de organisatie van de planning en de stedenbouw van 29 augustus 1991 voordat de vertegenwoordigers werden gedefinieerd en de dienst Monumenten en Landschappen als lid ervan werd opgenomen.

5. De regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft op 4 april 2024 de inventarislijst van het onroerend erfgoed aangenomen. Deze beslissing is wettelijk van kracht geworden met de publicatie van de lijst in het Belgisch Staatsblad op 19 augustus 2024 en heeft tot gevolg dat de overgangsmaatregel van artikel 333 van het BWRO vervalt.

ten en gehelen waarvoor een bouwvergunning afgegeven werd of die voor 1 januari 1932 gebouwd werden, als overgangsmaatregel, en dit tot de publicatie van de inventaris van het onroerend erfgoed van het Gewest, beschouwd als ingeschreven op die lijst.'

Deze bepaling van het BWRO heeft uiteraard een goede bestaansreden en laat de actoren die betrokken zijn bij het behoud van erfgoed toe om advies te geven over de ingrepen aan monumenten en architecturale gehelen die dateren van vóór 1932.

Niet alle gebouwen die voor 1932 werden gebouwd zijn echter opmerkelijk en omgekeerd kan niemand ontkennen dat een gebouw dat na deze datum werd gebouwd net zoveel kenmerken kan hebben – gelinkt aan een stijl, een architect, een bouwtechniek enz. – die voldoen aan de essentiële criteria voor erkenning als erfgoed. Deze vallen echter niet onder deze overgangsmaatregel en zijn daarom niet onderworpen aan het advies van de dienst die bevoegd is voor het behoud van het erfgoed.

Gelukkig impliceert de analyse van een project – of het nu gaat om een goed van vóór of na 1932, door zijn doel en stedenbouwkundige situatie – dat een advies van de overlegcommissie verplicht is.

Sinds kort beschikt het Gewest over een nieuwe tool voor het beheer en de valorisatie van zijn erfgoed. De regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft onlangs het wettelijke toepassingsgebied van de inventarislijst van het onroerend erfgoed uitgebreid. Deze maatregel vormt een nieuwe stap voorwaarts in de erkenning van erfgoed, met name voor alle gebouwen tot het begin van de 21ste eeuw.⁵ Er zal dus ook rekening worden gehouden met de naoorlogse architectuur, zodat toekomstige renovaties zullen kunnen gebeuren met respect voor hun oorspronkelijke architecturale kenmerken.

AFB. 1
Een overlegcommissie in Sint-Gillis (Michèle Kreutz, 2024 © urban.brussels).

D E OVERLEGCOMMISSIE

Als forum voor debat en discussie, is de overlegcommissie⁶ in de eerste plaats een democratisch instrument dat iedereen die betrokken is bij een project de kans geeft om gehoord te worden. Alle observaties die er gemaakt worden geven de leden van de overlegcommissie de mogelijkheid om een geïnformeerd advies uit te brengen over elk project dat wordt bestudeerd⁷ (**AFB. 1**).

De overlegcommissie, die wordt georganiseerd in de gemeente waar het project wordt uitgevoerd, is een van de laatste stappen vóór de uitreiking van een stedenbouwkundige vergunning.

Het project wordt door de projectontwerper en de -eigenaar voorgesteld aan de volwaardige leden van de overlegcommissie: de vertegenwoordigers van de dienst stedenbouw van de betrokken gemeente, de vertegenwoordigers van Urban voor de Directie Stedenbouw en de Directie Cultureel Erfgoed en de vertegenwoordiger van Leefmilieu Brussel. Ook alle aanwezige burgers⁸ mogen hun opmerkingen delen. De effectieve leden van de overlegcommissie krijgen dan de gelegenheid om alle implicaties van het project met betrekking tot zowel de geldende regelgeving als de goede ruimtelijke ordening na te gaan, alvorens hun raadgevend advies uit te brengen. Dit advies kan gunstig, gunstig met voorwaarden of ongunstig zijn. Op basis van dit advies zal de bevoegde autoriteit

al dan niet een stedenbouwkundige vergunning uitreiken.

De groep die gevormd wordt door de effectieve leden van de overlegcommissie brengt dus interdisciplinaire expertise samen. Samen zien die leden erop toe dat de stedenbouwkundige en milieuregelgeving verenigbaar is met het erfgoedbelang van het onroerend goed waarvoor een stedenbouwkundige vergunning wordt aangevraagd. In deze systemische benadering – Erfgoed, Stedenbouw, Milieu – staat een geïntegreerd denkproces centraal.

Tot op de dag van vandaag wordt de procedure voor de stedenbouwkundige vergunning bepaald door het BWRO⁹, dat de verschillende stappen ervan definieert. Elke vergunningsaanvraag wordt beoordeeld in het licht van de huidige regelgeving inzake stedenbouw en van de andere factoren met betrekking tot het samenleven. De standpunten die worden ingenomen en de beslissingen die worden genomen zijn inherent aan de evolutie van de stad en haar leefwijzen.

Bij deze vergaderingen wordt de Directie Cultureel Erfgoed vertegenwoordigd door een team van experts, voornamelijk kunsthistorici, die op die manier dagelijks betrokken zijn bij het besluitvormingsproces over de ruimtelijke ordening van elke Brusselse gemeente. Gemiddeld analyseren de vertegenwoordigers van de Directie Cultureel Erfgoed elke week een honderdtal projecten op het hele gewestelijke grondgebied.

Tijdens deze bijeenkomsten brengen de medewerkers van de Directie Cultureel Erfgoed verslag uit over de waarde van het erfgoed in kwestie door hun kennis erover te delen. Deze bewustmaking is grotendeels gebaseerd op het voorafgaande inventarisatiewerk.

De recente goedkeuring door de Brusselse regering van de inventaris van het bouwkundig erfgoed is een cruciale stap in de vrijwaring en valorisatie van cultureel en historisch erfgoed.

De inventaris is een essentieel instrument voor het beheer en behoud van de identiteit van Brussel. Hij maakt het gemakkelijker om een passend erfgoedbeleid te ontwikkelen en helpt prioriteiten te stellen inzake de interventies die nodig zijn om de meest kwetsbare of waardevolle elementen te behouden. Bovendien helpt

dit instrument het publiek bewust te maken van het belang van erfgoed, door schatten die vaak te weinig bekend zijn voor het voetlicht te plaatsen en hun behoud voor toekomstige generaties aan te moedigen.

Kennis is een essentiële factor en de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed vormt de basis van ons werk, waardoor het mogelijk wordt het belang van een gebouw te kwantificeren, de codes ervan te begrijpen, de te behouden kenmerken – zowel qua vorm als materialen – te ontcijferen en mogelijke interventies te definiëren.

Urban heeft onlangs een studie laten uitvoeren om de meest representatieve voorbeelden van naoorlogse architectuur te identificeren. 'Inventaris 39-99' vormt een vervollediging van onze inventaris.

De sensibilisering rond 'jong' erfgoed is een relatief recent fenomeen.

Het *International Symposium of Young Heritage (1975-2000)* op 6 en 7 februari 2024, dat werd georganiseerd door de VUB en urban.brussels, belichtte ook de specifieke kenmerken van dit 'jonge erfgoed' en benadrukte het belang van de erkenning van architecturale bewegingen en stromingen zoals het postmodernisme, brutalisme of functionalisme.

6. Op de website van Urban is meer informatie te vinden over de samenstelling en werkwijze van de overlegcommissie. <https://stedenbouw.irisnet.be/actualiteiten-onthaal/in-het-belgisch-staatsblad-van-7-mei-2019-is-het-besluit-van-de-brusselse-hoofdstedelijke-regering-van-25-april-2019-gepubliceerd-tot-wijziging-van-het-besluit-van-de-brusselse-hoofdstedelijke-executieve-van-29-juni-1992-betreffende-de-overlegcommissies>

7. In feite is de stap van de overlegcommissie bepalend voor de rest van de procedure, ook al is het advies in theorie raadgevend. De bijbehorende motivatie, die is gebaseerd op het wettelijke en regelgevende kader en die een weerspiegeling vormt van de adviezen van alle aanwezigen (leden of externe partijen), is primordiaal en wordt in de meeste gevallen gevolgd door de uitreikende autoriteit.

8. Het gaat hier om alle personen of verenigingen op wie het project een impact heeft en die gereageerd hebben op de specifieke regelen van openbaarmaking.

9. Artikelen van het BWRO Besluit van 29 juni 1992 van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve betreffende de overlegcommissies, B.S., 1 juli 1992. BWRO, Art. 9.

Controverse, herkenning en bewustwording?

AFB. 2

Residenties Leopold en Albert op de Meeussquare, arch. Jean-Jules Eggericx en Raphaël Verwilghen, 1936-40 (Marcel Vanhulst, 2013 © urban.brussels).

Hoewel enkele torengedebouwen al voorzichtig hun intrede maakten in de Brusselse stedenbouw vóór de Tweede Wereldoorlog, zoals de Residenties Leopold en Albert, gebouwd tussen 1936 en 1940 op de Meeussquare, naar een ontwerp van de architecten Jean-Jules Eggericx en Raphaël Verwilghen (AFB. 2), en de woontoren Résidence de la Cambre van Marcel Peeters uit 1938-39 in Elsene (AFB. 3), waren dit uitzonderingen die bovendien erg controversieel waren.

In het kader van de bouw van deze torens maken archieven melding van onenigheid met de pleitbezorgers van het erfgoed: "Op 15 mei 1935 kwam de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen krachtadig tussenbeide bij het gemeentebestuur van Elsene om te verhinderen dat een privé-onderneming toestemming zou krijgen voor de

bouw van een gebouw van 14 verdiepingen op de hoek van het Industrieplein en de Luxemburgstraat in Brussel.

Helaas vonden we geen luisterend oor en het gevreesde afzichtelijke gebouw zal voor altijd dit prachtige plein ont-sieren...".¹⁰

De torens werden destijds alle drie bekritiseerd door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, maar nu zijn het gevrijwaarde gebouwen.

Sindsdien werd slechts een 40-tal naoorlogse gebouwen toegevoegd aan de lijst van gevrijwaarde gebouwen in het Brusselse gewest. Dit is heel weinig, gezien het groeiende besef dat ons erfgoed meer naar waarde moet geschat worden.

AFB. 3

Résidence de la Cambre of 'Amerikaanse wolkenkrabber' op de Generaal Jacqueslaan te Elsene, arch. Marcel Peeters, 1938-39 (A. de Ville de Goyet, 2012 © urban.brussels).

10. Residenties Leopold en Albert.
Uittreksel uit het advies van de
KCML van 17 juli 1936.

AFB. 4A

Het Volkshuis beneden de Zavel, arch. Victor Horta, 1896-99, afgebroken in 1965 (verz. Belfius Bank - Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

AFB. 4B

De Zavel- of Stevenstoren op de plek van het voormalig Volkshuis, arch. Alberto Vanderauwera, 1966-68 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

Terwijl enkele parels naoorlogse architectuur door de overlegcommissie werden gered van een onomkeerbare transformatie of sloop en zelfs het onderwerp waren van een beschermingsprocedure of inschrijving op de bewaarlijst, hebben andere gebouwen uit dezelfde periode een triester lot ondergaan.

De sloop in 1965 van het Volkshuis, gebouwd door Victor Horta, was voor sommigen gerechtvaardigd vanwege de gedateerde architectuur, maar werd door anderen beschouwd als een crimineel voorbeeld van verbrusseling, omdat zij dit gebouw als hoogtepunt van Horta's werk zagen. De teloorgang van dit monument heeft de hele samenleving bewust gemaakt van het belang om getuigenissen uit het

verleden te bewaren en het criterium 'tijd' niet langer te beschouwen als een doorslaggevende factor die bijdraagt tot de beoordeling van het belang van erfgoed (**AFB. 4A, 4B**).

Sindsdien is het collectief bewustzijn geëvolueerd en maakt de art nouveau van Victor Horta nu trots deel uit van de identiteit van Brussel.

Enkele decennia later veroorzaakte de afbraak van het Rogiercentrum een soortgelijke opschudding onder de verdedigers van erfgoed. Heeft dit niet aangetoond dat het dringend noodzakelijk is om recentere architectuur te behouden?

AFB. 5

De Rogier- of Martinitorren, arch. Jacques Cuisinier en Serge Lebrun, 1958
(Ch. Bastin & J. Evrard © urban.brussels).

11. In de toren was met name het Nationaal Theater, ontworpen door André Jacquemain en Jules Wabbes, ondergebracht.

Laten we niet vergeten dat er sterk werd geprotesteerd tegen de afbraak en wederopbouw van de 'Martinitorren' in 2001.

Het Internationale Rogiercentrum werd in 1957-58 gebouwd naar een ontwerp van de architecten Jacques Cuisinier en Serge Lebrun. Al snel kreeg het torengedoe van het centrum de naam van het reclamebord dat er bovenop prijkte. De Martinitorren werd beschouwd als een weerspiegeling van de heersende maatschappelijke ambities: het streven naar moderniteit en de droom om gebouwen op te trekken die aan alle mogelijke behoeften konden voldoen.

Het Rogiercentrum was een echte stad in de stad en had talrijke functies: je vond er winkels, woningen, kantoren, diensten zoals een bank, een polikliniek, een benzinestation, twee theaters¹¹ en, helemaal bovenaan, een panoramisch restaurant dat uitkeek over de stad (AFB. 5).

Toen het project werd voorgelegd aan de overlegcommissie, volgden er verhitte discussies en schreeuwden de erfgoedverenigingen moord en brand. Zouden we vandaag, 20 jaar later, dezelfde beslissing hebben genomen?

DE PROJECTVERGADERING

Het advies van de instellingen dat in de overlegcommissie wordt uitgebracht, komt vaak erg laat in het proces van de vergunningsaanvraag. Daarom heeft de wetgever een tweede overlegorgaan voorzien aan het begin van de procedure.

In 2019 werd een nieuwe ontwikkeling in de wetgeving geïntroduceerd om de procedure te verbeteren en te vereenvoudigen. Het BWRO voorziet een extra stap: de projectvergadering. Deze vergadering wordt voorzien door de omzendbrief van 16 juli 2020 en maakt het mogelijk om een (gemeentelijke of gewestelijke) projectvergadering aan te vragen voordat de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag wordt ingediend. Deze vergadering, waaraan dezelfde personen deelnemen als degene die in de commissie zetelen, maakt het mogelijk om vóór elke aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning en in aanwezigheid van alle betrokken partijen (aanvrager, architect, overheidsdiensten, bouwmeester) een algemene aanpak te definiëren op basis van een schets en om de projecteigenaar zo goed mogelijk te ondersteunen bij de uitvoering van zijn project.

Dankzij dit proces kan er binnen de gemeentelijke en gewestelijke klijtlijnen zowel op het vlak van stedenbouw als op dat van erfgoed een kader worden vastgesteld waarin ook de milieukwesties van het project worden geëvalueerd.

Nu de hele wereld het erover eens is dat we de klimaatverandering moeten aanpakken en de energieprestaties van gebouwen moeten verbeteren, wordt isolatie een prioriteit voor elke renovatie. In deze context gaat er bijzondere aandacht naar architectuur uit de periode 1939-1999.

De belangrijkste uitdagingen bestaan erin om de erkenning van de architectuur uit de tweede helft van de 20ste eeuw te verzoenen met de uitdagingen voor een duurzame stedelijke ontwikkeling. Het is vandaag de dag ondenkbaar dat dit aandachtspunt niet geïntegreerd zou worden in het erfgoedbeleid van het Brussels Gewest.

Hoe kunnen we dit erfgoed beschermen en er tegelijkertijd voor zorgen dat het zich blijft ontwikkelen?

Hoe kunnen we stedelijke strategieën ontwikkelen die de uitdagingen op het vlak van erfgoed, verbeterde energieprestaties en de ontwikkeling van het Brussels gewest met elkaar verzoenen?

De erfgoeddynamiek wordt gekoppeld aan andere stedelijke ontwikkelingen en er wordt steeds meer rekening mee gehouden.

In deze context hebben talloze projecten de Directie Cultureel Erfgoed de kans geboden om te benadrukken hoe belangrijk bepaalde gebouwen, die voor sommigen helemaal niet van tel waren, voor ons erfgoed zijn. Sinds de projectvergaderingen in het leven zijn geroepen, zijn er tot nu toe meer dan 150 erfgoedrapporten opgesteld.

Het erfgoedrapport, dat door de Directie Cultureel Erfgoed op basis van een sitebezoek en voorafgaand aan elke projectvergadering wordt opgesteld, heeft als doel de kenmerken van een pand te belichten.

Door het bestudeerde goed of complex in de context van zijn stedelijke en erfgoedomgeving te bestuderen en het belang ervan te identificeren, kunnen de mogelijke klijtlijnen voor interventies worden uitgezet bij de ontwikkeling van een nieuw project.

Vandaag worden sommige van deze gebouwen niet alleen erkend omwille van hun erfgoedkwaliteiten, maar zijn ze ook gevrijwaard of staan ze op de bewaarlijst omdat er een kwaliteitsvol project werd ontwikkeld dat tegemoetkomt aan de verschillende bezorgdheden van het Gewest op het vlak van duurzaamheid.

De analyse van middelen die worden ingezet om ons recent architecturaal erfgoed te behouden toont een landschap van successen en mislukkingen en benadrukt tevens het belang van de dagelijkse inspanningen van de Directie Cultureel Erfgoed.

Tot de successen behoort onder andere het behoud van gebouwen die symbool staan voor moderne en hedendaagse architectuur. Zo werden innovatieve bouwwerken uit de jaren 1950 en 1960 dankzij gezamenlijke inspanningen behoed voor de sloop. Dit bewijst dat de bewustmakingscampagnes doeltreffend zijn en dat pleiten voor de integratie van jonge architectuur in het erfgoedbeleid duidelijk vruchten

Belangen en uitdagingen

Integriteit en authenticiteit: de oorspronkelijke architecturale, structurele en materiële kenmerken definiëren en behouden, terwijl het gebouw aan nieuwe gebruiksdoeleinden wordt aangepast.

Functionele aanpassing: de compatibiliteit met de nieuwe gebruiksdoeleinden controleren en garanderen dat de nodige wijzigingen worden uitgevoerd zodat het nieuwe gebruik voldoet aan de stedenbouwkundige en energetische normen.

Erkenning van het erfgoed: de betrokken partijen uit de bouwsector bewust maken van de erfgoedwaarde van jonge architectuur.

Duurzame ontwikkeling: het hergebruik van bestaande gebouwen helpt om bouwafval te verminderen en zorgt ervoor dat de natuurlijke hulpbronnen, die voor nieuwbouw vereist zijn, gespaard blijven. Tegenwoordig moet elke afbraak gerechtvaardigd worden vanuit het oogpunt van de stabiliteit van het gebouw.

Stadsherwaardering: het behoud en de aanpassing van gebouwen versterkt hun culturele en historische identiteit en helpt om bepaalde wijken nieuw leven in te blazen met nieuwe sociale of economische activiteiten.

Architecturale innovatie: het herbestemmen van jonge architectuur biedt kansen om innovatieve en creatieve architecturale oplossingen te bedenken en daarbij nieuwe technologieën te integreren in de herontwikkeling van ruimten met respect voor hun geschiedenis.

Naleving van het regelgevende kader: door gebouwen te hergebruiken kan worden voldaan aan de huidige regelgeving inzake stedenbouw. De balans tussen het bestaande gebouw en het nieuwe programma moet verenigbaar zijn.

afwerpt. Dankzij lezingen, publicaties en tentoonstellingen heeft ook het grote publiek deze recente architectuur beter leren begrijpen en waarderen.

De opname van jonge architectuur in de regelgeving inzake behoud van erfgoed blijft echter een uitdaging, vaak omdat projectontwikkelaars het belang ervan onvoldoende kennen of onderschatten. Er vallen dan ook opmerkelijke mislukkingen te noteren bij het conserveren van jonge architectuur. Sommige recente gebouwen werden, ondanks hun historische en esthetische waarde, gesloopt door een gebrek aan wilskracht en gevoeligheid.

We kunnen evenwel concluderen dat de verdediging van ons erfgoed, en in het bijzonder van jonge architectuur, gekenmerkt wordt door bemoedigende successen die het belang van maatschappelijke sensibilisering en betrokkenheid onderstrepen.

Deze ervaringen tonen aan dat een gezamenlijke, proactieve aanpak essentieel is voor het valoriseren en bewaren van jonge architectuur voor toekomstige generaties.

DE HERBESTEMMING VAN RECENT ERFGOED

Het herbestemmen van recent erfgoed is een ambitieuze onderneming die een heldere visie, een verscheidenheid aan technische vaardigheden en samenwerking van verschillende vakgebieden vereist. Bij elk project moeten economische, sociale, erfgoedkundige, stedenbouwkundige en milieuaspecten op elkaar afgestemd worden. Daardoor kan dit erfgoed gevrijwaard en verbeterd worden, terwijl tegelijkertijd aan huidige en toekomstige behoeften voldaan wordt.

Daarom analyseert Urban alle projecten volgens een welomschreven methodologie. De nadruk ligt daarbij op het behoud van het erfgoed en het stedelijke landschap, het naleven van de huidige reglementering inzake stedenbouw en, meer in het algemeen, het principe van een goede ruimtelijke ordening (zie kader hiernaast).

OVERZICHT VAN ENKELE ANALYSES

Hieronder stellen we een aantal voorbeelden voor van herbestemmingen van recent erfgoed. Sommige verdienen alle lof voor hun subtiel en innovatieve aanpak die de originele architectuur verzoent met hedendaagse interventies. Andere zijn onderhevig aan kritiek omwille van hun gebrek aan inzicht in de architecturale codes en integriteit van het recente erfgoed.

VOORBEELD 1

(AFB. 6A, 6B en 6C)

Tervurenlaan nr. 211 en Sint-Michielskollegestraat nrs. 67-69 in Sint-Pieters-Woluwe

Voormalige hoofdzetel van het RIZIV, arch. René Aerts en Paul Ramon, 1968. Gebouw opgenomen in de inventaris.¹²

Het project dat werd voorgesteld door architectenbureau B2Ai omvat de verbouwing van twee kantoorgebouwen tot winkels en collectieve voorzieningen, alsook de aanleg van een tuin binnen het bouwblok. De filosofie achter de mogelijke interventies kreeg vorm tijdens verschillende voorafgaande vergaderingen met de lokale en gewestelijke autoriteiten. De interventies werden eveneens besproken tijdens een bezoek ter plaatse. Drie projectvergaderingen hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van een coherent, kwaliteitsvol project dat de architectuur van de bestaande gebouwen respecteert terwijl er toch een ingrijpende renovatie wordt uitgevoerd.

De herbestemming van de site werd zodanig uitgewerkt dat het gebouw beter in zijn stedelijke omgeving past. Het groene karakter en de doorlaatbaarheid van de binnenkant van het blok werden verbeterd. Het project is bovendien zodanig ontworpen dat het programma in de toekomst kan evolueren. De ingrepen op het gelijkvloers en de nieuwe ingang met haar dubbele hoogte geven het gebouw een duidelijke, innovatieve identiteit.

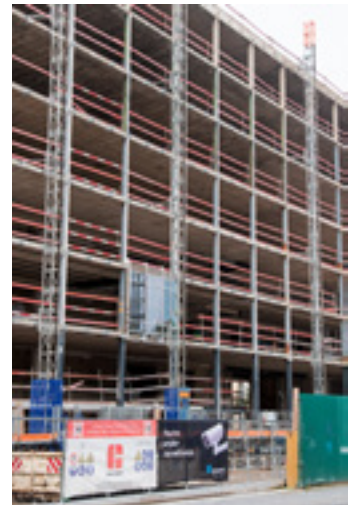
AFB. 6C

Montgomery Parc, renovatie van kantoren, commerciële ruimtes en kinderopvang voor de Europese Commissie door Kolmont, visualisatie ontwerp van de gevel, arch. B2Ai (© B2Ai, 2024).

AFB. 6A

Voormalige hoofdzetel RIZIV gelegen Tervurenlaan nr. 211 te Sint-Pieters-Woluwe, arch. René Aerts en Paul Ramon, 1968 (Inventaris, 2020 © urban.brussels).

AFB. 6B

Renovatie en verbouwing, tijdens de werf, arch. B2Ai, 2021-24 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

12. Voor alle hieronder genoemde gebouwen die in de inventaris zijn opgenomen, verwijzen we naar de toelichtingen die online beschikbaar zijn op <https://monument.heritage.brussels>

AFB. 7

Appartementsgebouw Tervurenlaan nrs. 8-10-12, 14, 16-16a in Etterbeek, arch. André en Jean Polak en Jacques Saintenoy, 1949-1951 (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

VOORBEELD 2

(AFB. 7)

Tervurenlaan nrs. 8-10-12, 14, 16-16a in Etterbeek

Appartementsgebouw, arch. André en Jean Polak en Jacques Saintenoy, 1949-1951. Gebouw opgenomen in de inventaris.

Een eerste aanvraag voor afbraak en heropbouw werd ingetrokken naar aanleiding van een erfgoedrapport van de Directie Cultureel Erfgoed dat op de erfgoedkundige waarde van de gebouwen wees. De tweede versie van het project voorziet in een renovatie en ophoging van de gebouwen.

De betrokken instanties drongen aan op het behoud van het vormelijke karakter van het gebouw, met name van de massiviteit van de afgeronde hoek met gebogen ramen die uitkijken op het Jubelpark. De plannen voor de gevel op het gelijkvloers werden herzien om tegemoet te komen aan de opmerkingen omtrent de erfgoedkundige en architecturale waarde. Voor de meer ingrijpende werkzaamheden aan de achtergevel werd niet dezelfde aandacht voor detail aan de dag gelegd: die gevel werd volledig vernieuwd met toevoeging van balkons voor de appartementen. Aan het gebouw werd bovendien een zesde verdieping toegevoegd.

AFB. 8

Voormalige zetel van de Koninklijke Belgische Wielrijdersbond gelegen Fontaine Vanderstraetenlaan nr. 8 en Globelaan nr. 49 in Vorst, arch. Ivan Van Mossevelde en Paul Nelis, 1968-69 (Inventaris, 2019 © urban.brussels).

VOORBEELD 3

(AFB. 8)

Fontaine Vanderstraetenlaan nr. 8 en Globelaan nr. 49 in Vorst

Voormalige zetel van de Koninklijke Belgische Wielrijdersbond, gebouwd in modernistische stijl in 1968-1969 naar een ontwerp van architecten Ivan Van Mossevelde en Paul Nelis. Gebouw opgenomen in de inventaris.

Op basis van het erfgoedrapport dat werd opgesteld door de Directie Cultureel Erfgoed en waarin de architecturale kenmerken van het

gebouw werden benadrukt, werd de vergunning voor de gevraagde afbraak geweigerd.

Tijdens een projectvergadering werd een nieuw voorstel voorgelegd waarin de bestaande kantoren worden herbestemd als woningen. Hoewel de buitenschil in dit nieuwe voorstel behouden bleef, kregen andere ingrepen – waaronder de uitbreiding van het bovenste volume en de wijzigingen aan de ingang – negatieve kritiek omdat ze de architecturale identiteit van het erfgoed niet respecteerden. Tot op heden is er geen nieuwe aanvraag ingediend.

AFB. 9A

Appartementsgebouw gelegen Vanderborchtstraat nr. 152 in Jette, arch. Jack Sokol, 1959 (A. de Ville de Goyet, 2024 @ urban.brussels).

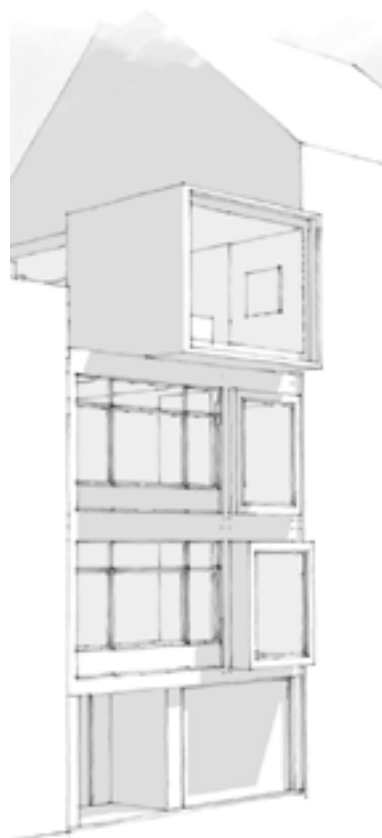
VOORBEELD 4

(AFB. 9A en 9B)

Vanderborchtstraat nr. 152 in Jette

Appartementsgebouw, arch. Jack Sokol, 1959.
Gebouw opgenomen in de inventaris.

Dit verbouwingsproject beoogt de verhoging van een opbrengstpand uit de jaren 1950-60 om plaats te bieden aan drie wooneenheden. Het zou daarbij gaan om een duplex op het gelijkvloers en de eerste verdieping, een tweede wooneenheid op de tweede verdieping en een derde in een verhoogd volume. Dit nieuwe, eigentijdse volume boven op het platte dak wijkt volledig af van de oorspronkelijke architectuur. In dit geval resulteerden alle geplande ingrepen in een radicale en onomkeerbare verandering van de inrichting en architectuur van het originele gebouw.

AFB. 9B

Renovatie, verbouwing en ophoging,
ontwerp arch. Atelier Zone III, 2021
(© Atelier Zone III).

AFB. 10
Bureaugebouw gelegen
Kortenberglaan nr. 150 in Brussel,
arch. ARCHI+I, 1988 (A. de Ville de
Goyet, 2024 © urban.brussels).

VOORBEELD 5

(AFB. 10)
Kortenberglaan nr. 150 in Brussel

Kantoorgebouw, arch. ARCHI+I, 1988. Gebouw opgenomen in de inventaris.

Aanvankelijk was het de bedoeling om het gebouw te slopen. Tijdens een eerste projectvergadering maakte de Directie Cultureel Erfgoed de aanvrager attent op de waarde ervan. Het erfgoedrapport en de opname van het gebouw in de inventaris van het bouwkundig erfgoed hebben het belang ervan aangetoond. De relatie van het gebouw met zijn stedelijke

context, de sterk gemarkeerde hoek van het complex, de asymmetrie en de complexiteit van de compositie, de sculpturale vormen, de herinterpretatie van historische stijlelementen en het spel van open en gesloten delen dat wordt benadrukt door de gordijngewel en de meer traditionele massieve delen – het maakt allemaal deel uit van de postmoderne vormtaal. Tijdens het overleg met de gemeentelijke en gewestelijke overheden werd het project meerdere keren gewijzigd. Hoewel het hier gaat om een zware renovatie, toont de huidige ontwerpversie meer respect voor de oorspronkelijke architectuur.

AFB. 11A

Residentie Bloemendal gelegen Koning Albertlaan nr. 88 in Sint-Agatha-Berchem, arch. René Aerts en Paul Ramon, 1964-66 (Inventaris, 2022 © urban.brussels).

AFB. 11B

Renovatie en verbouwing van de voormalige Residentie Bloemendal (A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

VOORBEELD 6

(AFB. 11A en 11B)

Koning Albertlaan nr. 88 in Sint-Agatha-Berchem

Residentie Bloemendal, arch. René Aerts en Paul Ramon (Groupe Forum), 1964-1966. Gebouw opgenomen in de inventaris.

Naar aanleiding van de verkoop van het voormalige rusthuis werd een aanvraag voor afbraak en heropbouw ingediend. De aanvraag werd geweigerd ten gevolge van een erfgoedrapport van de Directie Cultureel Erfgoed, dat nadruk legde op de architecturale kwaliteiten van het gebouw en op de noodzaak wees om het bestaande gebouw, zijn materialen en decoratieve kenmerken op een respectvolle manier te benaderen.

Dit herbestemmingsproject voorziet een programma dat te omvangrijk is voor het gebouw. Samen met de noodzaak om het geheel in overeenstemming te brengen met de huidige geldende normen, heeft dit geleid tot een project dat de architecturale en intrinsieke kwaliteiten van het gebouw aanzienlijk aantast. Hoewel de gevels er nu nog precies hetzelfde uitzien als oorspronkelijk, vinden de veranderingen aan de volumes, de verplaatsing van de circulatiekernen, het verdwijnen van de oorspronkelijke materialen en meubilair en het verlies van kwaliteitsvolle details geen genade in de ogen van de pleitbezorgers van dit erfgoed.

VOORBEELD 7

(AFB. 12A, 12B en 12C)

Elsensesteenweg nrs. 69-71 in Elsene

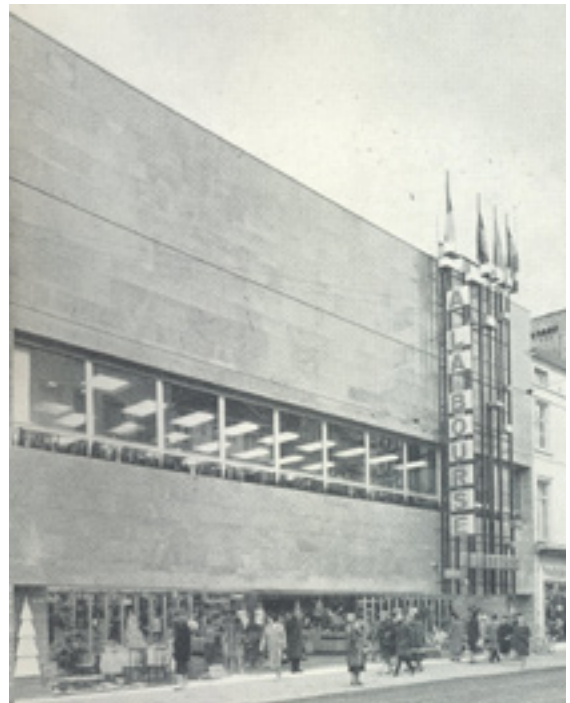
Grootwarenhuis À la Bourse, arch. André en Jean Polak, 1960. Gebouw opgenomen in de inventaris.

Dit project beoogt een transformatie en uitbreiding van een commercieel gebouw, in het bijzonder de opsplitsing van het grootwarenhuis in drie aparte handelszaken door middel van aanpassingen aan de gevel en een uitbreiding van de gebouwen achteraan. In het advies van de overlegcommissie wordt gevraagd om de oorspronkelijke gevel uit 1960 te respecteren, met name de hoogte van de etalage, de indeling en materialen van de ramen en het verticale structurerend element. Het advies raadde ook expliciet aan de originele afwerking van het gepolijste gevelparement te behouden. Verder werd gevraagd om na te denken over de integratie van de nieuwe uithangborden in de compositie van de gevel. Na meerdere vergaderingen werd een ontwerp voorgelegd waarin het niveau van de latei van de etalages op het gelijkvloers zo laag mogelijk wordt gehouden, om zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke ontwerp te blijven en toch rekening te houden met de huidige commerciële vereisten. Aan de gevel werd een nieuw verticaal decoratief element in een eigentijdse vormgeving toegevoegd, dat verwijst naar het oorspronkelijke ontwerp van de architecten Polak.

AFB. 12A

Voormalig grootwarenhuis À la Bourse gelegen Elsensesteenweg nrs. 69-71 in Elsene, arch. André en Jean Polak, 1960 (Françoise Waltéry, 2011 © urban.brussels).

AFB. 12B

Oorspronkelijke toestand, in *La Maison*, nr. 5, p. 155.

AFB. 12C

Renovatatie- en verbouwingswerken
(A. de Ville de Goyet, 2024 © urban.brussels).

AFB. 13A
Voormalige kantoor en magazijnen S.A. Belge Cinzano gelegen Belgradostraat nr. 74 in Vorst, arch. Groupe AUSIA, 1971 (Inventaris, 2019 © urban.brussels).

AFB. 13B
Ontwerp verbouwing tot 12 woningen, arch. Bogdan & Van Broeck, 2021 (© &bogdan, 2021).

VOORBEELD 8

(AFB. 13A en 13B)
Belgradostraat nr. 74 in Vorst

Kantoorgebouw en magazijnen van de verdeler van geestrijke dranken S.A. Belge Cinzano, arch. Groupe AUSIA (Michel Benoît, Jean de Salle, Thierry Verbist), 1971. Gebouw opgenomen in de inventaris.

De toon wordt al meteen gezet in de toelichting bij het project: de projectontwerpers, die voeling hebben met de architectuur van het gebouw, definiëren het brutalisme niet alleen als een stijl maar vooral als een filosofie. Het doel van het project is om het kantoorgebouw te renoveren en om te bouwen tot woningen en een polyvalente ruimte. Het is de bedoeling om

het gebouw, zijn sterke aanwezigheid in het stedelijke weefsel, zijn structuur en bouwtechnieken te behouden. De kolommen en balken worden behouden zodat ze zichtbaar blijven in de nieuwe binneninrichting. De vaten, die getuigen van het industrieel verleden, zullen een prominente plek krijgen bij de ingang, waardoor de historische herinnering aan de voormalige kantoren en opslagplaatsen van Cinzano bewaard blijft. Om technische redenen en opdat het nieuwe programma zou voldoen aan de huidige criteria op het vlak van energieprestaties en comfort, worden de gevels vervangen met respect voor de modulariteit van het complex.

Vertaald uit het Frans

Redactiecomité

Jean-Marc Basyn, Okke Bogaerts,
Paula Dumont, Valerie Orban en
Cecilia Paredes.

Coördinatie dossier

Jean-Marc Basyn
Stephanie Van de Voorde (VUB)
Marylise Parein (VUB, urban)

Coördinatie iconografie

Jean-Marc Basyn en Julie
Coppens

Auteurs/ redactionele medewerking

Jean-Marc Basyn, Iwein Baeyens,
Ana Castillo, Lieven De Groote,
Tania De Schepper, Margaux
Denys, Stijn Elsen, Waldo Galle,
Erik Hendrickx, Michèle Kreutz,
Harry Lelièvre, Catherine
Leclercq, Charlotte Nys, Marylise
Parein, Stephanie Van de
Voorde, Manja Vanhaelen, Tom
Verhofstadt, Ine Wouters

Eindredactie nederlands

Jean-Marc Basyn

Eindredactie frans

Jean-Marc Basyn en Valérie
Orban

Vertaling

Oneliner, Linguanet

Nalezing

Suzanne Gillijns, Wim Kenis,
Koenraad Raeymaekers, Coralie
Smets en de leden van het
redactiecomité

Vormgeving

Toast Confituur Studio

Ontwerper van de maquette

Polygraph

Druk

db Group.be

Verspreiding

Cindy De Brandt, Ilse Weemaels.
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Adam Paluch, Caroline
Berckmans, Anne Buisseret,
Alfred de Ville de Goyet,
Helen Hermans,
Marie-Françoise Plissart,
Marie-Elisabeth Volckrick,
B2Ai, Atelier Zone III, &bogdan,
MAKER architecten, Origin
Architecture & Engineering,
A2M, VAI, CIVA, ING, ARCHistory,
Documentatiecentrum urban,
Brugis urban, Innoviris

Coördinatie publicaties

Cecilia Paredes

Verantwoordelijke uitgever

Sarah Lagrillière,
adjunct directeur generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

Contact

Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
editions@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze
inspanningen om alle
reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die
niet gecontacteerd werden, dan
worden zij verzocht zich kenbaar
te maken bij Urban.brussels.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en texturen

035 - Lente 2021
Georges Houtstont en de ornamentenkoorts
van de Belle Époque

036 - Herfst 2022
Stadsgezichten

037 - Herfst 2024
Objecten en collecties

038 - Lente 2025
Focus 1939-99

Lijst met afkortingen

ARA – Algemeen Rijksarchief van België
ARB – Académie royale de Belgique
CIVA – Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage
KBR – Koninklijke Bibliotheek van België
SAB – Stadsarchief Brussel
UCL – Université Catholique de Louvain
ULB – Université Libre de Bruxelles
VAI – Vlaams Architectuurinstituut
VUB – Vrije Universiteit Brussel

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2024/6860/012

Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

Alle artikels kunnen geraadpleegd
worden op www.erfgoed.brussels

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van Erfgoed Brussel bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

Het nummer Focus 1939-99 wil het publiek bewust maken van het belang van ons recente erfgoed. Hoe kunnen we het behouden, de duurzame ontwikkeling ervan garanderen en de valorisatie ervan bevorderen? Dit zijn de belangrijkste vragen die aan bod komen in dit dossier, dat de nadruk legt op het erfgoedbeleid en het wetenschappelijk onderzoek dat dit "jonge" erfgoed de voorbije jaren in de kijker heeft gezet.

Sarah Lagrillière
Adjunct directeur generaal

u

20 €

ISBN 978-2-87584-219-0